

Fučík, hrdina jiné doby? Vylučování je prosté: Ludvík totiž, jak se později dočítáme, byl vylučován ze strany — tedy pro sebe ze života — právě Fučíkovým jménem, byl ubíjen právě jeho příkladem, právě jeho dopis z vězení byl konfrontován s Ludvíkovou osudnou pohlednicí. I Fučík se tedy bezděky stal součástí jeho letitého traumatu, a proto si s ním Ludvík vyřizoval jaksi osobní účty. „Polemiku“ s fučíkovskou poémmou, podle mého mínění, provedl autor tím, že ji umělecky celou svou tvorbou překonal, nemusel proto nyní dodatečně použít jedné figury k výslovnému názorovému vyvracení své minulosti.

Kundera není zastáncem filosofie deziluze, která člověka svazuje na rukou a na duši. Zkoumá pouze, jak a kdy deziluze pronikla do života jeho současníků — mezi něž ovšem sám patří — jako výrazný fakt, utvářející jejich postoj ke světu. Píše román destrukce iluzí, v nichž žili jeho hrdinové. Nemůže proto přimět svou postavu, Ludvíka, aby byl jiný, než je, aby byl mravnější a čestnější, ani aby jednal ctnostněji a opravdověji. Vždyť předtím sám uvedl do pohybu zákeřnou společenskou křivdu, která ho rozvrátila a zaměnila jeho život za jiný, nepravý, neptivodní. Všechno, co Ludvík od svého „vystoupení z historie“ prožívá, je propadání hloub a hloub. Je jako Kain se znamením: budeš obdělávat zemi a ona ti nedá svou sílu. Ostrava ho vyvrací nejen politicky a morálně, ale i citově ovzduším kasárenského socialismu. Zachraňuje se jen tím, že přijme pomocnou ruku „uvaděčky do všednosti“, Lucie, to znamená, že se zachraňuje kapitulací před neznámou nadpřirozenou silou, která mu odtrhuje od ruky to, pro co chtěl žít, tedy před osudem, před nesmyslnými dějinami, a stává se od těch let zoufalcem nad vlastním životem, programovým skeptikem, vyznavačem „krásných destrukcí“. Avšak destruktivnost, praví Fromm, „je výsledkem neprožitého života*!“. Podmínky, jež vedou k omezování energie podporující život, říká dál, ty vytvářejí pramen, z něhož vyplývají různé projevy zla. . .

Hodíme pak po Ludvíkovi za cynismus a nelidskost jeho žertu s Helenou kamenem? My na to máme právo, my se můžeme morálně rozhořčovat nad románovou figurou. Ale romanopisec nikoli. „Autor neposílá své postavy na smrt ze zloby, krutosti či nenávisti, ale proto, že jejich smrti vyslovuje určité zákonitosti života,“ napsal Kundera na okraj *Majitelů klíčů* v polemice s některými kritiky, kteří hru nazvali dokonce antihumanistickou. V *Žertu* sice neposílá na smrt žádnou z hlavních postav, ale vyslovuje zákonitosti života také tím, jak postavy vytváří v logice jejich charakteru, tedy jak jim dává jednat a myslet. Krutost ve vztazích lidí, zejména krutost Ludvíkova, není projevem autorova antihumanismu, je projevem deformace života, již podléhali jeho hrdinové. Ludvík přece patnáct let dýchal vzduch světa, v němž není nikomu odpouštěno, světa zpustošeného právě o ty hodnoty, o něž se toužil celou bytostí opírat. Proto i celý jeho život je přiběhem zpustošení,